

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет

**ІННОВАТИКА
У ВИХОВАННІ**

Збірник наукових праць

Випуск 1

Засновано у 2015 році

Рівне – 2015

УДК 37 : 005.591.6

I - 66

ББК 74.200

Інноватика у вихованні : зб. наук. пр. Вип. 1 / упоряд. О. Б. Петренко ; ред. кол. : О. Б. Петренко, Н. М. Гринькова, Т. С. Ціпан та ін. – Рівне : РДГУ, 2015. – 288 с.

До збірника увійшли наукові праці, здійснені у галузі теорії і методики виховання. Статті спрямовані на багатоаспектне висвітлення основних напрямів, сучасних підходів до змісту, форм і технологій виховного процесу, починаючи від дошкілля і завершуючи вищою школою.

Редакційна колегія:

Головний редактор: **Петренко Оксана Борисівна**, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Заступники головного редактора: **Гринькова Надія Михайлівна**, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Відповідальний секретар: **Ціпан Тетяна Степанівна**, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету.

Члени редакційної ради:

Сухомлинська О. В., доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України, Академік-секретар Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України;

Бех І. Д., доктор психологічних наук, професор, академік НАПН України, директор Інституту проблем виховання НАПН України;

Пустовіт Г. П., доктор педагогічних наук, професор, Вчений секретар Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України;

Павелків Р. В., доктор психологічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та навчально-методичної роботи, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету;

Коберник О. М., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики трудового і професійного навчання, директор Інституту природничо-математичної та технологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Лобода С. М., доктор педагогічних наук, професор, доктор габілітований, професор звичайний Вищої школи інформатики і прикладних наук (м. Лодзь, Республіка Польща).

Члени редколегії:

Безкоровайна О. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри методики викладання іноземних мов Рівненського державного гуманітарного університету;

Вербець В. В., доктор педагогічних наук, професор, декан художньо-педагогічного факультету Рівненського державного гуманітарного університету;

Войтович І. С., доктор педагогічних наук, професор кафедри інформаційно-комунікаційних технологій та інформаційних засобів навчання Рівненського державного гуманітарного університету;

Лісова С. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики професійної освіти Рівненського державного гуманітарного університету;

Литвиненко С. А., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету;

Карпенчук С. Г., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Поніманська Т. І., кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки і психології (дошкільної і корекційної), проректор з наукової роботи Рівненського державного гуманітарного університету;

Федеяєва В. Л., доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи Херсонського державного університету;

Шугаєва Л. М., доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету;

Ящук І. П., доктор педагогічних наук, професор, декан факультету початкової освіти та філології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії;

Бісовецька Л. А. кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання РДГУ;

Дупак Н. В., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання РДГУ.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 21161-10961Р.

Упорядники: проф. **Петренко О.Б.**, доц. **Ціпан Т.С.**

Науково-бібліографічне редагування: **наукова бібліотека РДГУ**

Рецензент: **Пустовіт Г.П.** - доктор педагогічних наук, професор, вчений секретар Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України

Друкується за рішенням Вченої ради РДГУ (протокол №9 від 24 квітня 2015 р.)

Редакційна колегія не завжди поділяє точку зору авторів.

ЗМІСТ

Передмова	6
Бех І.Д. Особистість у контексті орієнтирів розвивального виховання	7
Пустовіт Г.П. Теоретико-прикладні складові інноваційного розвитку системи позашкільної освіти і виховання	14
Павелків Р.В. Структура, зміст та детермінанти морального розвитку особистості: ретроспекція та перспективи	24
Петренко О.Б. Інноватика у вихованні: засадничі положення	38
Карпенчук С.Г. Мета виховання як соціально-педагогічна стратегія	48
Кристочук Т.Є. Особливості формування готовності вчителя до здійснення педагогічної діяльності та виховання учнів у країнах західної Європи	59
Лісова С.В. Проектування інноваційних педагогічних систем підготовки фахівців у галузі технологічної та професійної освіти	70
Литвиненко С.А., Кіт Н.В. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до естетичного виховання молодших школярів у процесі педагогічної практики: рефлексивний підхід	78
Баліка Л.М. Екстраполяція досвіду роботи шкільної бібліотеки у процесі розвитку інтересу до читання	86
Бісовецька Л.А. Українські мультфільми як засіб морального виховання дітей	93
Бричок С.Б., Павелків О.М. Роль психолого-педагогічної діагностики у проектуванні виховної діяльності педагога	103
Гринькова Н. Формування моральної вихованості молодших школярів: теоретичний та практичний аспекти	111
Дупак Н.В. Інноваційна діяльність як складова професійної компетентності майбутнього вчителя	119
Кособуцька Г.П. Організаційно-педагогічні умови національно-патріотичного виховання підлітків у позакласній роботі	127
Сергеєва Н.В. Соціально-психологічний аналіз проблеми ціннісно-орієнтованої активності молодших підлітків	139
Сойчук Р.Л. До проблеми сутності національного самоствердження особистості	147
Стельмашук Ж.Г. Екстраполяція досвіду виховання дисциплінованості учнів вітчизняних шкіл в умовах роздільного навчання (1943-1954 рр.) у сучасну систему освіти і виховання	157
Ціпан Т.С. Сюжетно-рольові ігри як засіб громадянського виховання	170

Доробки молодих науковців

Беднарська А.А. Педагогічні ідеї В. О. Сухомлинського щодо естетичного виховання: актуалізація досвіду	181
Вознюк М.О. Організація превентивного виховання в загальноосвітній школі: управлінський аспект	186
Єрмейчук В.І. Розвиток В. О. Сухомлинським індивідуалізованого підходу до важких дітей	192
Зінченко А.В. Морально-ціннісні орієнтації як умова формування гуманістичного спілкування молодших школярів	198
Зубок О.В. Засади розвитку креативних здібностей школярів	205
Карпович Ю.В. Психолого-педагогічні особливості виховання дисциплінованості учнів молодшого шкільного віку	212
Кличко А.О. Теоретичні основи виховання національної гідності молодших школярів у позаурочній діяльності	221
Кондратюк К.С. Проблема національного виховання учнівської молоді у педагогічних дослідженнях класиків української педагогіки	229
Конончук Д.В. Виховання у молодших школярів ціннісного ставлення до природи в позаурочний час	235
Корпан І.В. Обґрунтування та змістова характеристика готовності майбутніх вчителів початкової школи до роботи з інтелектуально обдарованими учнями	241
Марієн Ю.С. Зміст та особливості формування професійної компетентності майбутніх учителів початкових класів у процесі педагогічної практики	247
Мацько О.В. Виховне середовище як засіб формування культури здоров'я у молодших школярів	253
Нікітчук А.О. Вікові аспекти громадського виховання учнів молодшого шкільного віку	259
Полюхович М.І. Проблема формування національної самосвідомості учнів молодшого шкільного віку в науковому дискурсі	265
Сінокоп О.В. Формування гуманістичних цінностей у майбутніх вчителів початкових класів	274
Якимець М.Г. Проблема підготовки майбутніх учителів початкових класів до організації художньої творчості учнів	281
Відомості про авторів	287

А. О. Нікитчук

ВІКОВІ АСПЕКТИ ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація. У статті аналізуються вікові аспекти особистісного та індивідуального розвитку учнів молодшого шкільного віку і його сприятливість до громадянського виховання. З'ясовано, що молодший шкільний вік характеризується якісними новоутвореннями, які суттєво впливають на формування свідомого громадянина: усвідомлення своєї індивідуальності; потреба у підвищенні свого розумового розвитку; розвиток мотивів досягнення певного статусу в групі однолітків; прагнення здійснити щось цінне для оточуючих людей.

Ключові слова: громадянське виховання, молодший шкільний вік, вікові особливості, особистісно орієнтований підхід.

Постановка проблеми. Важливим етапом розвитку особистості є початкова школа, покликана закладати підвалини громадянськості та громадянської культури. У державних документах Конституція України, Закон України «Про загальну середню освіту», Національна Доктрина розвитку тощо чільне місце посідають питання підготовки молоді до відповідального й усвідомленого життя та діяльності в демократичній правовій державі, громадянському суспільстві. Адже громадянське виховання зорієнтоване на формування в дитини потреби до пізнання світу та людини в ньому як соціальної та біологічної сутності, засвоєнню духовних цінностей у різноманітних сферах, вихованню патріотизму, поваги до Української держави, її символіки, свідомого бажання зробити свій внесок у становлення України як демократичної потужної держави. Тому важливим є розкриття питання вікових та індивідуальних особливостей учнів в процесі розвитку громадянськості.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Аналіз психолого-педагогічної літератури показує, що питання вікових особливостей молодшого школяра досліджувало у своїх працях багато вчених, зокрема, В. Давидов, Б. Ананьєв, Л. Занков, Д. Ельконін. Вплив особистісного підходу на виховання молодших школярів досліджували М. Волокітіна, Н. Левітін, В. Самохвалова, І. Бех, М. Боришевський та ін. Значний внесок щодо громадянського виховання молодших школярів здійснили видатні вчені-педагоги Ш. Амонашвілі, В. Сухомлинський та ін.

Мета статті: проаналізувати вікові особливості молодших школярів щодо формування в них якостей громадянина під час навчально-виховного процесу в загальноосвітній школі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Молодший шкільний вік – важливий сенситивний період у становленні особистісного розвитку учня. Саме тут закладаються основи моральних знань, норм, формується свідомо-емоційне ставлення до навколишнього середовища. Психологічною основою формування здатності до особистісного зростання є процес засвоєння цінностей життя і їх перетворення на змістовні елементи уявлень про громадянські якості особистості.

Загальноосвітня школа першого ступеня виконує роль фундаменту, на якому будується вся система громадянського виховання школярів, формування у них любові до рідного краю, України, історичної пам'яті, духовності, національного характеру. Все, що закладається учням у цей період навчання і виховання, сприяє в подальшому успіху формування особистості, її світогляду і загального розвитку. Набуті в школі особистісні якості, а також знання, вміння і навички не тільки забезпечують основу навчання і виховання молодших школярів, а й значною мірою визначають якості практичної, громадської та професійної діяльності дорослої людини [3, с. 15]

Якщо дошкільнята сприймають світ скоріше почуттями, то вже у молодшому

шкільному віці раціональне у сприйманні виходить на належне місце і гармонує з емоційним. Наступає час для системного опанування певним колом знань – уявлень, понять, категорій, з яких утворюється у майбутньому їх світоглядна позиція.

Саме в молодшому шкільному віці світосприймання починає базуватися на раціональному рівні, а емоційний бік посилює і сприяє нагромадженню знань, виникненню потрібних інтересів, мотивів діяльності.

Видатний педагог К. Ушинський зазначав, що від народження і до 7 – 8 років формується генотип людини, розростається “корінь духовності”, який живить національні почуття, стає основою психічного, фізичного, інтелектуального розвитку особистості. Мова, традиції, звичаї, свята, обряди, різні види народного мистецтва, народні вірування, символи і мораль, які вбирає дитина у цей віковий період, залишаються в схованках пам’яті на все життя – стають керівництвом до дії в різних ситуаціях, спрямовуючи діяльність і поведінку людини.

Молодший шкільний вік, за І. Д. Бехом, виявляється сприятливим щодо виховання у дитини фундаментального для становлення молодшого школяра як громадянина [1, с. 118]. М. Боришевський вважає цей період періодом розвитку особистісних якостей, фізичних і духовних сил, нагромадження суми знань, вироблення звичок та норм поведінки [2, с. 146].

Молодший шкільний вік – це вік, коли закладаються міцні підвалини багатьох якостей особистості, серед яких особливе місце займає громадянськість [1, с. 16]. Адже саме в молодшому шкільному віці дитина інтенсивно набуває життєвого досвіду, який стає підмурком цього складного особистісного морально-вольового утворення.

Як стверджує Г. Діхтяр, “молодший шкільний вік – період всмоктування, нагромадження знань, період засвоєння за перевагою. Успішному виконанню цієї важливої функції сприяють характерні особливості цього віку: довірливе підпорядкування авторитету, підвищене сприймання, уважність, наївне ігрове ставлення до всього, з чим вони зустрічаються”. Формування особистості молодшого школяра, на його думку, значною мірою визначається реалізацією у виховному процесі діяльнісного підходу, згідно з яким моральні правила і норми дитина засвоює активно, в процесі діяльності та спілкування з дорослими, однолітками, старшими та молодшими дітьми. Основна функція її полягає в тому, що в ній набувається досвід ставлення дитини до світу, до людей, до самої себе [3, с. 21].

Дуже сильна спрямованість молодшого школяра яскраво проявляється в його проблемах і мотивах. У нього сильна потреба в ігровій діяльності, в рухах, у зовнішніх враженнях. З’являються і нові потреби: точно виконати вимогу вчителя, успішно оволодіти новими знаннями, навичками, вміннями, потреба бути кращим, улюбленим учнем, потреба в постійному спілкуванні з вчителем, ровесниками, прагнення виконувати будь-яку громадську роботу та багато інших.

Тобто, у дітей в цей період формуються ідеали, наслідуючи яким, вони будують свою поведінку, проявляють інтерес до норм поведінки дорослих, їх взаємовідносин. Але в них існує великий розрив між прагненням до високих моральних ідеалів і їх повсякденною поведінкою. Вони ще не вміють володіти собою: діють по лінії найменшого опору (перемагає більш сильне бажання).

Віковими особливостями дітей 1 - 4 класів є незначний соціальний та моральний досвід, підвищена емоційність, вразливість і водночас пластичність до морально-етичних впливів, імпульсивність та безпосередність поведінки дитини, бажання постійно розширювати коло спілкування. Тому узгодження поведінки та усвідомлення моральних явищ життя характеризуються емоційними узагальненнями, аналізом ситуацій та вчинків, які відповідають загальнолюдським етичним цінностям. Розрив між знаннями моральних принципів і відповідною поведінкою – найхарактерніша властивість дитини цього віку.

Саме на цьому віковому етапі у дитини формується ядро особистості (моральні почуття, цінності, переконання), відбувається набуття досвіду моральної поведінки. Вона

вчиться не лише виконувати вимоги колективу, а й бере активну участь у постановці вимог, виборі доручень, справи, яка їй до душі. В учнів виникає ще одне новоутворення – відносно стійкі форми поведінки і діяльності, які в майбутньому становитимуть основу формування її характеру.

Виховання учнів молодого шкільного віку здійснюється у процесі навчально-пізнавальної діяльності як провідної шляхом внесення ціннісних складових у зміст навчальних предметів, відведення належного місця «спільно-взаємодіючій діяльності» як на уроках, так і в позаурочний час; гуманізації взаємин у системах «учитель – учень», «учень – учень»; використання вчителем демократичного стилю спілкування з учнями; створення умов для творчої самореалізації кожної особистості.

Ю. Завалевський наголошує на важливості застосування особистісно орієнтованого підходу у громадянському вихованні молодших школярів, оскільки для дітей цієї вікової групи характерна особлива сенситивність до морально-етичних впливів, а надто сприйняття норм культурної поведінки, спілкування, мовного етикету, культури взаємовідносин [4, с. 18].

А думку Л. Кочкарьової, найважливішим виховним аспектом є формування в учнів молодшого шкільного віку значущих для українського народу таких якостей і цінностей, як патріотизм, державотворчість, соціальна справедливість, первинність духовного щодо матеріального, соборність, природолюбство, людинолюбство, працелюбство, взаємоповага; виховання в дитини власного я, віри у свої сили, талант, здібності; виховання гуманної, творчої, соціально-активної особистості, здатної бережливо ставитися до світу речей, самої себе, інших людей, розуміти значення життя як найвищої цінності, що є важливим у процесі громадянського виховання [5, с. 18].

З'ясовано, що молодший шкільний вік характеризується якісними новоутвореннями, які суттєво впливають на формування свідомого громадянина: усвідомлення своєї індивідуальності; потреба у підвищенні свого розумового розвитку; розвиток мотивів досягнення певного статусу в групі однолітків; прагнення здійснити щось цінне для оточуючих людей.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, організовуючи виховну роботу щодо формування громадянської вихованості, вчителів слід врахувати особливості поведінки і мотиви дітей та будувати довірливі стосунки з ними, опиратися в своїй роботі на позитивні риси, взаємоповагу, співробітництво. Одне з головних завдань вчителя — навчитись створювати і використовувати у шкільному житті ситуації, в яких знання і дії були б злиті та дозволили б фіксувати динаміку розвитку у дитини громадянськості, суть якої полягає у вмінні дитини самостійно, а іноді за допомогою вчителя, реалізувати свої здібності до практичної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Д. Виховання особистості: підруч. для вищ. навч. закл. / І. Д. Бех – К.: Либідь, 2008. – 838 с.
2. Боришевський М. Й. Духовні цінності в становленні особистості громадянина / М. Й. Боришевський // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 1. – С. 144-150
3. Діхтяр Г. Громадянськість особистості та особливості виховання в молодших школярів / Г. Діхтяр // Школа. – 2011. – № 4. – С. 19-21.
4. Завалевський Ю. Громадянське становлення учнів у процесі виховної діяльності / Юрій Завалевський // Рідна шк. – 2003. – № 6. – С. 17–19.
5. Кочкарьова Л. Б. Громадянське виховання молодших школярів / Л. Б. Кочкарьова // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. – Рівне: РДГУ, 2003. – Вип. 26. – С.15-18.

REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED

1. Bekh I. D. Upbringing of personality: textbook for higher educational establishments / I. D. Bekh. – K.: Lybid', 2008. – 838 с. (in Ukrainian).
2. Boryshevsky M. Y. Moral values in formation a personality of citizen. / M. Y. Boryshevskyi // Pedagogica and psykholgia. – 2005. – № 1. – С. 144-150 (in Ukrainian).
3. Dikhtiar H. Civic of personality and peculiarities of it's upbringing in junior schoolchildren / H. Dikhtiar // Shkola. – 2011. – № 4. – С. 19-21. (in Ukrainian)
4. Zavalevskyi Yu. Civic formation pupils in the process of upbringing activity / Yuriy Zavalevskyi // Ridna Sch. – 2003. – № 6. – С. 17–19. (in Ukrainian).
5. Kochkariova L. B. Civic education of junior schoolchildren / L. B. Konchkariova // Onovlennia zmisty, form I metodiv navchannia and vykhovannia v zakladakh osvity. – Rivne : RDHU, 2003. – Vyp. 26. – С.15-18. (in Ukrainian).

Аннотация. В статье анализируются возрастные аспекты личностного и индивидуального развития учеником младшего школьного возраста и его сензитивность к гражданскому воспитанию. Выявлено, что младший школьный возраст характеризуется качественными новообразованиями, которые существенно влияют на формирование сознательного гражданина: осознание своей индивидуальности; потребности в повышении своего умственного развития; развитие мотивов достижения определенного статуса в группе ровесников; стремление сделать что-то ценное для окружающих людей.

Ключевые слова: гражданское воспитание, младший школьный возраст, возрастные особенности, личностно ориентированный подход.

Summary. The article is devoted to the problem of analyze the age characteristics of personality and individual development of junior pupils and their favorableness to civic upbringing. It is found that junior school age is characterized with new formations which influence very much to form conscious citizen: perceiving of one's own individuality; the necessity to improve one's mental development; the development of motives to achieve his own status among the children of the same age; aspiring to do something value for surrounding people. It is ascertained that organizing special work to form civic breeding a teacher has to take into account the age characteristics of children's behavior and their motives and to form trustful relations with them, to take into account children's positive traits of character, cooperation and respect.

One of the most important teacher's task is to study to create and use in school life special situations where schoolchildren use their knowledge and actions to demonstrate the dynamic of developed civic upbringing, the sense of which is in the child's ability to realize his abilities and skills in practical activity.

Key words: civic upbringing, junior school age, age characteristics, personal oriented approach.

Стаття надійшла до редакції 01.04.2015